

Ми добре знаємо собі ціну. І вона завжди вища за нашу зарплату.

Невідомий автор

Багате те суспільство, у якому матеріальні блага... дешеві, а люди — дорогі.

Річард Тоні

Мрія роботодавця — виробляти без робітників, мрія робітників — заробляти, не працюючи.

Ернст Шумахер

Зрештою вільна праця обходиться дешевше, ніж невільна.

Адам Сміт

ПРИГАДАЙТЕ

1. Що таке ринок?
2. Хто такі підприємці?

ТЕМА 6. РИНОК ПРАЦІ

1. Ринок праці

Одним із видів ринків є ринок праці, елементами якого є товар, попит, пропозиція та ціна. У сучасній економічній літературі відсутня однозначна відповідь на запитання, що вважати товаром на ринку праці: робочу силу, працю чи послуги праці. Більшість авторів вважають, що товаром на ринку праці є індивідуальна робоча сила. Індивідуальною робочою силою називають сукупність фізичних та духовних якостей людини, які використовують у процесі виробництва товарів і послуг.

Ринок праці є сферою працевлаштування, формування попиту й пропозиції на робочу силу. Також його можна розглядати і як механізм, що забезпечує узгодження ціни та умов праці між роботодавцями й найманими працівниками. Ринок праці як економічне явище охоплює відносини з моменту наймання працівників на роботу до їхнього звільнення.

На ринку праці власником, носієм і продавцем товару під назвою «робоча сила» виступає людина, що прагне стати найманим працівником, покупцем — підприємець або держава. Рівень попиту визначає кількість вакантних (вільних) робочих місць, що мають підприємці. Ціною на ринку праці є рівень заробітної плати, за який найманий робітник погоджується працювати, а підприємець — його найняти. Висока заробітна плата обмежує можливості підприємця в найманні додаткових працівників, скорочуючи попит на них, і навпаки, низький рівень заробітної плати дає можливість збільшити кількість робочих місць.

Що таке ринок праці?

2. Поняття професії, спеціальності, кваліфікації працівника

Важливою умовою формування й функціонування ринку праці є відповідність працівника вимогам робочого місця, а запропонованого місця — інтересам працівника. Часто можна почути, що для того щоб отримати робоче місце, працівник повинен мати певний рівень професійної кваліфікації, бути спеціалістом у своїй справі. Насправді ці терміни позначають дещо різні речі.

Отже, професія — рід трудової діяльності, що вимагає певної підготовки (учитель, психолог, менеджер, лікар тощо). У межах кожної професії в результаті розподілу праці виділяють спеціальності, пов'язані з виконанням більш вузького кола функцій. Таким чином, спеціальність — вид занять у межах однієї професії, що потребує конкретних знань, умінь і навичок, набутих завдяки фаховій освіті, які забезпечують вирішення окремих професійних завдань (наприклад менеджер із персоналу, менеджер із маркетингу).

ЦІКАВО ЗНАТИ

Як стверджував шотландський економіст Адам Сміт, нормальний рівень заробітної плати підтримується стихійним ринковим механізмом, і залежить він від попиту й пропозиції на ринку праці. Зниження заробітної плати до фізичного мінімуму загрожує робітникам вимиранням, а її значне підвищення веде до зростання народжуваності, збільшення пропозиції робочої сили на ринку, посилення конкуренції. Отже, заробітна плата зрештою знову почне знижуватися.

Робоча сила, як зазначалося, є об'єктом купівлі-продажу. Купівля товару «робоча сила» називається найманням на роботу. Працівник продає свою робочу силу підприємцю на певний період, залишаючись власником цього товару.

Найманий працівник і підприємець юридично рівноправні, а відносини між найманим працівником та роботодавцем оформлюються трудовим договором (контрактом). У цьому документі зазначаються взаємні права й обов'язки обох сторін щодо виконання умов купівлі-продажу робочої сили.

Згідно з трудовим договором, найманий працівник зобов'язаний працювати в організації підприємця за певною професією, кваліфікацією, мати певне робоче місце й дотримуватися режиму праці цієї організації.

Підприємець, у свою чергу, зобов'язаний виплачувати найманому працівнику заробітну плату відповідно до його кваліфікації та виконаної роботи, забезпечувати умови праці, які передбачені законодавством про працю та зайнятість, колективним договором і трудовим договором (контрактом).

У чому полягають відносини між підприємцем і найманим працівником за умов ринкової економіки?

Щодо кваліфікації розрізняють кваліфікацію роботи і кваліфікацію працівника. Кваліфікація роботи — це сукупність вимог до того, хто має виконувати роботу.

Кваліфікація працівника — це ступінь професійної підготовки, представлений сукупністю набутих людиною професійних якостей. Кваліфікація працівника визначається такими чинниками, як: рівень загальних і спеціальних знань; стаж роботи на цій або аналогічній посаді.

Посада — формально закріплене місце працівника в трудовому колективі, яке передбачає виконання певних посадових обов'язків.

Який показник найбільше впливає на ціну робочої сили?

КВАЛІФІКАЦІЙНІ ГРУПИ

Назва кваліфікаційної групи	Загальна характеристика
Спеціалісти вищої кваліфікації	Вища спеціальна освіта та значний практичний досвід роботи
Спеціалісти середньої кваліфікації	Вища або середня спеціальна освіта та деякий практичний досвід роботи
Спеціалісти-практики	Відсутність спеціальної освіти, але значний досвід роботи
Висококваліфіковані робітники	Середня спеціальна освіта (два-три роки), значний досвід роботи на складних ділянках
Кваліфіковані робітники	Середня спеціальна освіта (один-два роки) та чимало досвіду роботи
Малокваліфіковані робітники	Спеціальна підготовка (від трьох місяців до року), незначний досвід роботи
Некваліфіковані робітники	Відсутність спеціальної підготовки та досвіду роботи

Наведіть приклади представників різних кваліфікаційних груп.

ЦІКАВО ЗНАТИ

Багато професій передбачають наявність певної освіти в працівника, проте є чимало і таких професій, для опанування яких здобути освіту загалом неможливо. Наприклад, на деяких підприємствах є професія дегустатора котячого корму. Оскільки тварини не можуть сказати, чи подобається їм та чи інша страва, то існують цілі групи дегустаторів, що кушують корм і після цього виголошують своє рішення.

Існує посада нюхальників на підприємствах, що виробляють дезодоранти. Тільки нюхати їм доводиться не сам запах, а пахви людей. У такий спосіб перевіряють стійкість того чи іншого запаху.

Меблеві салони, які продають спальні гарнітури, у штаті працівників мають вирівнювачів подушок. Вони зобов'язані стежити й за тим, щоб подушки, які представлені в залі, не були зібгані та стояли рівно.

ВИСНОВКИ

Наймана праця — один із найпоширеніших способів отримання доходів. На ринку праці людина, що прагне стати найманим працівником, продає товар «робоча сила». Покупцем цього товару виступає її роботодавець, ціною — заробітна плата.

Ринок праці підпорядковується законам ринкової економіки. Найманих працівників можна класифікувати за професією та спеціальністю, рівнем кваліфікації. Останній чинник значно впливає на ціну робочої сили конкретного найманого працівника.

ЗАПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ

1. Що є товаром на ринку праці?
2. Дайте визначення поняття «індивідуальна робоча сила».
3. У який спосіб оформлюються відносини між найманим працівником та роботодавцем?
4. Які обов'язки має роботодавець відносно найманого працівника та найманий працівник — відносно роботодавця?
5. Як на ринку праці формується ціна на робочу силу — зарплата?
6. Чим професія відрізняється від спеціальності?
7. Як визначають кваліфікацію працівника?
8. Прокоментуйте епіграфи до теми. Які ви поділяєте, а які — ні? Чому?
9. Зверніть увагу на вислів Річарда Тоні, наведений як епіграф до теми. Спираючись на нього, проведіть дебати на тему «Коли стане багатим українське суспільство?».
10. За допомогою пошукових систем знайдіть в Інтернеті інформацію про те, які професії є найбільш популярними в сучасній Україні та в декількох інших країнах (за вашим вибором). Поцікавтеся перспективними потребами ринку праці в цих країнах. Результати подайте у вигляді повідомлення або презентації.
11. Напишіть есе на тему «Якою я бачу свою майбутню професію?»